

Підсумовуючи дискусію, її учасники погодилися з тим, що досліджуваний період цілком можна визначати в загальносоціальному аспекті як Українську революцію 1917–1921 рр., а в суто юридичному аспекті – як період державотворчих пошуків. Українське суспільство того періоду можна визнати суспільством транзитивним, коли визначальними були не хаос, не протидія, а закономірний процес переходу від однієї якості до іншої в рамках державотворчих пошуків. Розглядати державницькі процеси на українських теренах протягом 1917–1921 рр. доцільно у контексті двох загальноєвропейських парадигм – утворення національних держав на руїнах колишніх імперій та революційного або еволюційного оновлення державного ладу окремих країн унаслідок класової боротьби. Категорія «владний режим» є найадекватнішою для характеристики державного (політичного) ладу на теренах України (у 9 колишніх російських губерніях, 3 воєводствах Східної Галичини, у Буковині та Закарпатті) в період 1917–1921 рр. Характер того чи іншого владного режиму визначався теоретико-політичною платформою відповідної панівної політичної сили. Значний потенціал для історико-правових досліджень інститутів і процесів відповідного періоду має теорія держави перехідного періоду, в рамках якої визнається існування єдиної державної території (реальної або ідеальної) для всіх владних режимів, а легальність та легітимність не визначаються як обов'язкові ознаки влади перехідної держави, особливо на перших її етапах. Водночас, послуговуючись для характеристики владних режимів категорією легітимності, слід мати на увазі внутрішню (підкорення, визнання суспільством права на примус з боку такого режиму) і зовнішню (визнання іншими державами певного владного режиму як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин) легітимність, а також звертати увагу на порядок формування вищих органів влади, оцінку владних режимів з боку населення та деякі інші чинники.

О. О. МАЛИШЕВ,
кандидат юридичних наук

**XXVI МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-ПРАВОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ДЕРЖАВА, ПРАВО І ЮРИДИЧНА ДУМКА
У БАЛТОЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ»**

Черговий захід Міжнародної асоціації істориків права¹, який відбувся в Одесі 27–29 квітня 2012 р., було присвячено дещо несподіваній, але, як видається, дуже актуальній проблематиці. Так, свого часу досліджуючи державно-правові процеси на українських землях Російської імперії кін. XVIII – першої половини XIX ст., я дійшов висновку, що відповідний предмет потребує вивчення не лише під загальноімперським чи суто українським кутом зору, але й у контексті розвитку держави і права у всьому Балточорноморському регіоні, куди входять білоруські, польські та частина російських земель, території сучасних країн Балтії, а, можливо, ще й Швеції та Фінляндії. Організатори конференції, звісно, згадуючи про Балтію, мали на увазі передусім історію держа-

ві і права Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, але не полишає мрія, що ця конференція колись буде згадуватись як один із перших заходів на терені становлення української юридичної балтистики.

Базовим закладом для проведення конференції став Національний університет «Одеська юридична академія». Крім того, засновниками конференції були власне Міжнародна асоціація істориків права (далі – МАІП), Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Комісія історії українського права при Президії НАН України, Секція історії держави і права Наукової ради НАН України по координації фундаментальних правових досліджень та Харківський національний університет внутрішніх справ. Додаткову підтримку з одеського боку було надано місцевим Міжнародним гуманітарним університетом.

Проведення конференції саме в Одесі значною мірою було зумовлено прагненням наукової спільноти вшанувати пам'ять відомого українського історика права Петра Павловича Музиченка, який був добрим другом і колегою багатьох учасників форуму. Протягом багатьох років Петро Павлович був безперечним лідером одеських істориків права. Зусиллями вченого, його учнів і однодумців Одеса здобула заслужене визнання як провідний в Україні центр досліджень історії держави і права Великого князівства Литовського. Широкого поширення в Україні набули підручники й навчальні посібники П. П. Музиченка з історії держави й права України, що органічно доповнює його й без того цінний творчий доробок. Крім того, деякий час учений успішно розвивав традиції дослідження проблем екологічного права, започатковані його вчителем, професором О. В. Суріловим.

Робочі засідання конференції тривали без розподілу учасників за секціями упродовж трьох днів. Засідання першого дня (27 квітня 2012 р.) відкрив президент МАІП О. Н. Ярмиш. Своєю доповіддю на прикладі підручників П. П. Музиченка він розкрив тезу про те, що навчальна історико-правова література може бути не лише результатом, але й окремим предметом наукових досліджень, які сприятимуть розробленню засад теорії підручникотворення та поліпшенню якості підручників. Наступним доповідачем виступила доцент кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса) Н. І. Долматова, яка розповіла про свій тривалий і цінний досвід співпраці з професором П. П. Музиченком та про свої спостереження за цією особистістю як науковцем, викладачем і колегою. Завідувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права ім. В. М. Корецького професор І. Б. Усенко поділився цікавими спогадами про науковий форум з нагоди ювілею Третього Литовського статуту, що відбувся у Вільнюсі 1988 р. і, на думку доповідача, справив значний вплив на подальший розвиток вітчизняної та зарубіжної історико-правової науки. У цьому форумі брав участь і П. П. Музиченко, який саме починав свій творчий шлях історика права. Життя показало, що дискусії, які намітилися на цьому форумі, залишаються актуальними, адже й досі ряд держав вважає Литовські статuti власним національним надбанням і однією з підстав правової ментальності свого народу.

Професор кафедри теорії та історії держави і права запорізького Класичного приватного університету С. К. Бостан віддав належне спадщині П. П. Музи-

чення в сфері методології науки. Визначальне значення у системі методології, яке Петро Павлович надавав принципам пізнання, слугувало поштовхом для відповідних цікавих міркувань доповідача. Доцент кафедри історії держави, права та політико-правових вчень Львівського національного університету ім. Івана Франка Т. Г. Андрусак у своєму виступі спробував започаткувати дискусію щодо перспектив історії української юридичної думки як науки і, можливо, майбутньої навчальної дисципліни. Російський гість конференції професор І. А. Іванніков розказав про деякі аспекти розвитку юридичної науки у пострадянській Росії, певною мірою торкнувшись у своїй доповіді питань нелегітимності сучасної російської конституції, загроз розпаду держави та інших проблем правової системи Російської Федерації. Професор В. С. Макачук та доцент кафедри теорії та історії держави і права Львівського університету внутрішніх справ Н. Я. Рудий представили спільну доповідь щодо східних кордонів міжвоєнної Румунії (1918–1940 рр.). Ще один львівський науковець доктор юридичних наук І. Й. Бойко присвятив свою доповідь правовим засадам діяльності шляхетських сеймиків у Галичині (XV–XVI ст.). Жвавий інтерес присутніх, а особливо одеситів, зумовила доповідь званого харківського історика права Л. О. Зайцева, який представив результати своєї історико-правової розвідки стосовно одеських грошових знаків 1917–1920 рр. Дуже емоційно й переконливо виступала професорка Н. М. Ярмиш. На прикладі законодавства про протидію корупції вона продемонструвала хвороби українського законодавчого процесу: відсутність наукових засад у процесі імплементації міжнародно-правових норм, сліпе мавпування зарубіжного законодавства, що, до того ж, часто відбувається у комплексі з неправильним перекладом. Перебіг цих хвороб, на нашу думку, лише продовжує загострюватися, а результати останніх тижнів роботи Верховної Ради минулого скликання дуже наочно ілюструють їх симптоми і наслідки. Далі виступив доктор юридичних наук В. С. Кириченко. Він розповів про розбудову земельного кредиту в Чорноморському регіоні Російської імперії. Дуже хотілося б, щоб науковий доробок Володимира Євгеновича було використано нашими сучасними законодавцями в процесі запровадження ринку землі в Україні.

Завершився перший день виступом професора Одеської юридичної академії Н. М. Крестовської. Її доповідь було присвячено історичній типології держав Балточорноморського регіону крізь призму державних фінансів. Наталя Миколаївна виокремлює три типи держав: данницький, рентний і податковий. З доповіді убачається, що на відміну від звичних нам формацій, така типологія не має чіткої прив'язки до періодизації. Навпаки податкова держава може деградувати до рентної, а рентна до данницької, що на думку шановної доповідачки відбувається й у сучасній Україні.

Другого дня у річищі тематики конференції було представлено палітру доповідей, які стосувалися проблематики литовсько-руського права загалом і Литовських статутів зокрема. Серед них слід окремо відзначити доповідь декана юридичного факультету Чорноморського державного університету ім. Петра Могили С. Г. Ковальнової стосовно литовсько-руського права як регулятора суспільних відносин у феодалному соціумі, доповідь доцента кафедри теорії та історії держави і права Одеської юридичної академії Н. В. Сфремової про

причини та передумови розроблення Третього Литовського статуту, доповідь доцента однойменної кафедри в Академії митної служби України О. О. Дячка щодо новітньої історіографії проблем судівництва за Литовським статутом на українських землях і розвідку старшого наукового співробітника відділу історико-правових досліджень нашого інституту Т. І. Бондарук стосовно судової влади копи. Остання доповідь послугувала сигналом для цікавої дискусії між присутніми молодими науковцями М. М. Бедрієм зі Львова та Є. В. Ромінським з Києва. Приємно відзначити, що М. М. Бедрій, на момент проведення конференції – аспірант Львівського національного університету, нині вже успішно захистив кандидатську дисертацію про особливості формування та функціонування копних судів на українських землях.

Кандидат юридичних наук, доцент О. В. Сокальська розповіла про одеські та волинські корені родоводу Юліуша Бардаха – знаного польського історика права, який, до того ж, зробив значний внесок у дослідження Литовських статутів. А старший науковий співробітник відділу історико-правових досліджень нашого інституту І. В. Музика присвятила виступ етапам життєвого та творчого шляху відомого одеського правознавця М. Ю. Чижова.

Не обійшлося й без полемічної складової. Так, доцент кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені С. Дем'янчука (м. Рівне) Ю. Є. Вовк у своїй доповіді висловив думку, що сучасна Україна має бути юридично визнана правонаступником Української Народної Республіки 1917–1921 рр., певним чином заперечуючи тезу, що сучасна Україна відповідно до Закону України від 12 вересня 1991 р. є правонаступницею УРСР і частково – СРСР. Хоча позиція доповідача не одержала схвалення присутніх, толерантну академічну атмосферу ведення дискусії не було порушено.

Третього дня за традицією виступали переважно молоді науковці, а також бажаючі вступити до лав МАІП. Позитивне враження залишив виступ доцента кафедри загальноправових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ І. А. Юрія. Матеріал було присвячено організаційно-правовому забезпеченню функціонування інституту градоначальництва на півдні України за часів Російської імперії. З тих відносно стабільних для державного апарату часів у самий руйнівний вир української революції нас переніс не менш яскравий виступ на той час аспіранта, а тепер уже молодшого наукового співробітника нашого відділу історико-правових досліджень А. В. Макаруча, присвячений молододослідженому інституту Генерального уповноваженого Ради Міністрів Української Держави при Австро-Угорському командуванні. Асистент кафедри теорії держави і права Одеської юридичної академії Л. П. Арнастова розповіла про розроблення представниками одеської правової школи, зокрема О. В. Суриловим і П. П. Музиченком, проблем екологічної функції держави. Повага молодих дослідників до традицій своєї *alma mater*, збереження тяглості наукових підходів одеської правової школи видається гідним наслідування особливо у світлі деяких менш приємних процесів у сучасній правовій науці.

Гостинності одеських колег не було меж, а культурна програма, відповідно, теж була організована на дуже високому рівні.

Загалом у конференції взяли участь майже 87 науковців з України та Росії. Матеріали конференції було заздалегідь опубліковано у відповідному збірнику², який було поширено серед учасників заходу та надіслано до провідних наукових і бібліотечних установ, а також до деяких вищих навчальних закладів.

1. Докладніше про цю громадську організацію і роль фахівців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України в її діяльності див. : Усенко І. Б. Міжнародній асоціації істориків права – 15 років // Правова держава. Щорічник наукових праць. – Вип. 23. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 651–655. 2. Держава, право і юридична думка у Балточорноморському регіоні: історія та сучасність: історія та сучасність : матеріали XXVI Міжнародної історико-правової конференції 27–29 квітня 2012 р., м. Одеса / ред. колегія: С. В. Ківалов (голова), І. Б. Усенко (заступник голови), Н. М. Крестовська (відп. секр.), В. В. Завальнюк, О. Н. Ярмиш, Л. Г. Матвеева. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. – 550 с.

А. В. МАКАРЧУК,
*молодший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

XXVII МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-ПРАВОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ІСТОРИКО-ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ І РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»

Під егідою Міжнародної асоціації істориків права 21–23 вересня 2012 р. у м. Євпаторія була проведена XXVII міжнародна історико-правова конференція «Історико-правова реальність у глобальному і регіональному вимірах».

Співзасновниками конференції, окрім власне МАІП, були Харківський національний університет внутрішніх справ (захід проводився на матеріальній базі його Євпаторійського факультету) та Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, а також традиційні партнери МАІП – Секція історії держави і права Наукової ради НАН України по координації фундаментальних правових дисциплін та Комісія історії українського права при Президії НАН України.

Цей форум зібрав понад сотню вчених, що досліджують історію держави і права, історію політичних і правових учень та галузеві юридичні дисципліни в історичному контексті. Серед учасників конференції були як авторитетні досвідчені вчені, так і молоді науковці. Доповідачі представляли провідні наукові центри України та близького зарубіжжя. Зокрема широко було представлено російський осередок МАІП із центрами в Ростові, Курську, Москві та Архангельську.

Конференцію відкрив президент МАІП, член-кореспондент НАПрН України О. Н. Ярмиш. На урочистому відкритті також виступили співголова оргкомітету конференції міський голова Євпаторії А. П. Даниленко, народний депутат України В. В. Шемчук, представники організацій-засновників.